

Krachtlijnen van het negende Jaarverslag van de Studiecommissie voor de Vergrijzing

HOGE RAAD VAN FINANCIËN
Studiecommissie voor de vergrijzing
Juni 2010

Dit is een uittreksel van het volledige document dat kan geraadpleegd worden op de webstek van de Studie- en Documentatiedienst (sdd) van de FOD Financiën (<http://docufin.fgov.be>). Een papieren versie van dit document kan op aanvraag verkregen worden bij de sdd. U vindt de coördinaten op de laatste bladzijde van deze uitgave..

Inhoudsopgave

1	Synthese	9
1.1	Inleiding	9
1.2	De <i>nieuwe</i> vooruitzichten van de sociale uitgaven tegen 2060	9
1.2.1	De hypothesen	9
1.2.2	De budgettaire kosten van de vergrijzing volgens het referentie-scenario van de SCvV	11
1.2.3	De budgettaire kosten van de vergrijzing volgens alternatieve scenario's van productiviteitsgroei per arbeidsplaats	12
1.3	De vervroegde uitstapregelingen uit de arbeidsmarkt tussen 50 en 64 jaar	13
1.3.1	Recente evolutie	13
1.3.2	De basisprojectie van de SCvV en een gevoeligheidsanalyse inzake de effectieve uittredingsleeftijd	15
1.4	De sociale houdbaarheid van de pensioenen	16
1.4.1	Actuele situatie	16
1.4.2	Vooruitzichten	18

De leden van de Studiecommissie voor de Vergrijzing:

de Heer G. QUADEN, Voorzitter

de Heer J. VERSCHOOTEN, Ondervoorzitter

de Heer G. DE SMET, op voordracht van de Minister van Begroting

de Heer H. BECQUAERT, op voordracht van de Minister van Sociale Zaken

de Heer M. WEBER, op voordracht van de Minister van Financiën

de Heer M. ENGLERT, op voordracht van het Federaal Planbureau

de Heer J. SMETS, op voordracht van de Nationale Bank van België

Het Secretariaat:

Mevrouw N. Fasquelle

Mevrouw S. Weemaes

1 Synthese

1.1 Inleiding

De Studiecommissie voor de Vergrijzing (SCvV) werd opgericht in het kader van de wet van 5 september 2001 tot waarborging van een voortdurende vermindering van de overheidsschuld en tot oprichting van een Zilverfonds. De voorliggende publicatie is het negende rapport van de SCvV en bestudeert de budgettaire en sociale gevolgen van de vergrijzing op lange termijn. Dit verslag wordt bezorgd aan de regering, aan de Afdeling “Financieringsbehoeften van de overheid” van de Hoge Raad voor Financiën, aan de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en aan de Nationale Arbeidsraad.

De vorige editie van het jaarverslag werd gerealiseerd in een context van een macro-economische en financiële crisis waardoor het uiterst moeilijk was om het macro-economisch scenario te definiëren waarop de langetermijnvoorzichten van de evolutie van de sociale uitgaven zijn gebaseerd. In die context opteerde de SCvV voor de presentatie van drie productiviteitsscenario's: een referentiescenario gekenmerkt door een jaarlijkse productiviteitsgroei van 1,5%, dat zich in het midden situeert van een scenario met een hogere productiviteitsgroei (van 1,75% per jaar) en één met een zwakkere productiviteitsgroei (van 1,25% per jaar). De SCvV kiest opnieuw voor die benadering in het voorliggende verslag. Hoofdstuk 1 evalueert de budgettaire kosten van de vergrijzing volgens die drie scenario's. Het tweede hoofdstuk is gewijd aan de vervroegde uittredingen uit de arbeidsmarkt. Het bevat een beschrijvende analyse van de socio-economische statuten van de bevolking van 50 tot 64 jaar, en heeft daarbij aandacht voor de vormen van vervroegde uittredingen uit de arbeidsmarkt (brugpensioen, vervroegd pensioen en invaliditeit). Er wordt tevens een gevoeligheidsanalyse gepresenteerd waarbij de effectieve uittredingsleeftijd uit de arbeidsmarkt wordt verhoogd. Ten slotte stelt een derde hoofdstuk een actualisatie voor van de resultaten met betrekking tot het armoederisico, gebaseerd op de enquête EU-SILC 2008. Dit hoofdstuk geeft tevens een langetermijnprojectie van verschillende indicatoren inzake sociale houdbaarheid.

1.2 De *nieuwe* vooruitzichten van de sociale uitgaven tegen 2060

1.2.1 De hypothesen

De projectie van het geheel van sociale uitgaven tegen het jaar 2060 berust op vier soorten hypothesen: demografische, socio-economische, macro-economische en hypothesen inzake sociaal beleid.

De **demografische hypothesen** zijn ongewijzigd ten opzichte van de vorige projectie. Ze zijn afkomstig van de “Bevolkingsvooruitzichten 2007-2060”, gerealiseerd door een samenwerking tussen het Federaal Planbureau, de Algemene Directie van Statistiek en Economische Informatie (AD SEI) en een wetenschappelijk comité van demografen.

De **socio-economische hypothesen** maken de verdeling van de bevolking mogelijk in socio-economische categorieën die relevant zijn in het kader van de projectie van de sociale uitgaven (bijvoorbeeld het aantal begunstigden van verschillende categorieën van sociale uitkeringen of de werkgelegenheid per regeling).

De **macro-economische hypothesen** hebben betrekking op de productiviteitsgroei per werknemer en de arbeidsmarkt, waardoor de economische groei kan worden bepaald. Op middellange termijn tot 2015, zijn die hypothesen gebaseerd op de “Economische vooruitzichten 2010-2015” die door het Federaal Planbureau in mei 2010 werden gepubliceerd. Deze worden op korte termijn getekend door de crisis; tussen 2011 en 2015 bereikt de economische groei opnieuw een gemiddelde van 2,3%, dat aansluit bij de historische trend tussen 1985 en 2008.

In een context van crisis en onzekerheid opteerde de SCvV in haar vorig jaarverslag ervoor om drie productiviteitsscenario's op lange termijn te presenteren, namelijk een referentiescenario gekenmerkt door een jaarlijkse productiviteitsgroei van 1,5%, dat zich in het midden situeert van een scenario met een hogere productiviteitsgroei (1,75% per jaar) en één met een zwakkere productiviteitsgroei (1,25% per jaar). Die benadering wordt opnieuw gekozen in het huidige jaarverslag. In de drie productiviteitsscenario's is de structurele werkloosheidsgraad op lange termijn per hypothese 8% overeenkomstig het administratief concept van werkloosheid (personen die als werkzoekende zijn ingeschreven bij de gewestelijke instellingen voor arbeidsbemiddeling, alsook de oudere, niet-werkzoekende werklozen).

De **hypothesen inzake sociaal beleid** houden verband met de herwaardering van sociale uitkeringen in reële termen. De wet van 23 december 2005 betreffende het Generatiepact heeft een structureel mechanisme ingesteld voor de welvaartsaanpassing van sociale uitkeringen in de werknemersregeling, de zelfstandigenregeling en de sociale bijstand. Dit mechanisme verloopt in twee fasen. In een eerste fase wordt tweejaarlijks per regeling een financiële enveloppe berekend. Die enveloppe komt minstens overeen met de som van de uitgaven die overeenstemt met een jaarlijkse welvaartsaanpassing van 1% van alle forfaitaire sociale uitkeringen, een jaarlijkse verhoging van de loongrenzen en het minimumrecht per loopbaanjaar met 1,25% en een jaarlijkse aanpassing van 0,5% van de andere uitkeringen. De gebruiks- of toekenningsmodaliteiten van die enveloppe, die meerdere types van herwaardering kunnen omvatten (aanpassing van het berekeningspercentage, verhoging van de minima, herwaar-

dering van de loongrens, ...), voltrekken zich in een tweede fase. De regering keurt het bedrag van de enveloppe goed en beslist over de toekenning ervan op basis van verschillende adviezen van de sociale partners. Voor 2009 en 2010 nemen de huidige vooruitzichten de beslissingen over die de regering heeft genomen in het kader van de toekenning van de enveloppe. Bij gebrek aan beslissingen over de toekomstige enveloppes worden vanaf 2011 de sociale prestaties geherwaardeerd volgens de in de wet bepaalde berekeningsparameters van de enveloppe.

1.2.2 De budgettaire kosten van de vergrijzing volgens het referentiescenario van de SCvV

Het concept 'budgettaire kosten van de vergrijzing', zoals gebruikt door de SCvV, omvat de variatie van alle sociale uitgaven over een gegeven periode, in procent van het bbp. Tabel 1 toont de evolutie van de uitgaven en de budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2009 en 2060 volgens het referentiescenario van de SCvV. Dat scenario is gebaseerd op een jaarlijkse arbeidsproductiviteitsgroei van 1,5% en een structurele werkloosheidsgraad (administratief concept) van 8% op lange termijn.

Tabel 1: De budgettaire kosten van de vergrijzing volgens het referentiescenario van de SCvV van juni 2010, in % van het bbp

Componenten van de budgettaire kosten van de vergrijzing	Referentiescenario van de SCvV van juni 2010						
	2009	2015	2030	2060	2009-2015	2015-2060	2009-2060
Pensioenen	9,7	10,3	13,2	14,4	0,6	4,1	4,7
werknemersregeling	5,4	5,8	7,5	8,2	0,4	2,5	2,9
zelfstandigenregeling	0,8	0,8	1,0	0,9	0,0	0,1	0,1
overheidssector (a)	3,5	3,7	4,7	5,2	0,2	1,5	1,7
Gezondheidszorg (b)	8,1	8,9	9,8	11,7	0,8	2,9	3,6
'Acute' gezondheidszorg (c)	-	7,4	8,0	8,7	-	1,3	-
Langdurige gezondheidszorg (c)	-	1,5	1,8	3,1	-	1,6	-
Arbeidsongeschiktheid	1,5	1,6	1,5	1,4	0,1	-0,2	-0,1
Werkloosheid	2,3	2,1	1,4	1,2	-0,2	-0,9	-1,1
Brugpensioen	0,4	0,4	0,3	0,3	0,0	-0,1	-0,1
Kinderbijslag	1,7	1,6	1,5	1,3	-0,1	-0,3	-0,4
Overige sociale uitgaven (d)	1,8	1,7	1,6	1,5	-0,1	-0,2	-0,3
Totaal	25,5	26,6	29,2	31,8	1,1	5,2	6,3
p.m. lonen van het onderwyzend personeel	4,3	4,1	4,1	4,0	-0,2	-0,1	-0,3

a. Inclusief de pensioenen van de overheidsbedrijven ten laste van de staat en de IGO.

b. Overheidsuitgaven voor gezondheidszorg en langdurige zorg.

c. De langdurige zorg omvat de thuiszorg, het verblijf in rustoorden voor bejaarden, in rust- en verzorgingstehuizen, in psychiatrische verzorgingsinstellingen en in initiatieven voor beschermt wonen en sommige uitgaven voor bijstand in het dagelijks leven van hulpbehoevende bejaarden. De 'acute' zorg omvat de overige gezondheidszorg.

d. Vooral de uitgaven voor arbeidsongevallen, beroepsziekten, Fonds voor bestaanszekerheid, tegemoetkomingen aan personen met een handicap en leefloon.

Tussen 2009 en 2060 bereiken de budgettaire kosten van de vergrijzing 6,3% van het bbp. In het vorige verslag bedroegen ze 8,2% van het bbp over de periode 2008-2060. Deze laatste bevatte een zeer sterke stijging van de sociale uitgaven in 2009 (momenteel geraamd op 2,2% van het bbp en op 2% in het vorige verslag). Tussen 2009 en 2060 liggen de budgettaire kosten van de vergrijzing 0,1 procentpunt hoger dan de raming uit het voorgaande verslag.

De stijging van de sociale uitgaven tussen 2009 en 2060 is toe te schrijven aan de stijging van de uitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg, terwijl het gewicht van de andere sociale uitgaven (arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, bruggpensioen, kinderbijslag en andere sociale uitgaven) daalt met 2% van het bbp.

1.2.3 De budgettaire kosten van de vergrijzing volgens alternatieve scenario's van productiviteitsgroei per arbeidsplaats

De volgende tabel evalueert de budgettaire kosten van de vergrijzing, tussen 2009 en 2060, in twee andere scenario's van productiviteitsgroei op lange termijn: een scenario van zwakkere productiviteitsgroei van 1,25% per jaar (scenario 1,25) en een scenario van hogere groei van 1,75% per jaar (scenario 1,75).

Tabel 2: De budgettaire kosten van de vergrijzing op lange termijn volgens 2 alternatieve scenario's van juni 2010 (scenario 1,25 en scenario 1,75) en in verschil met het referentiescenario van juni 2010, in % van het bbp

Componenten van de budgettaire kosten van de vergrijzing	2009-2060			
	Scenario 1,25	Scenario 1,75	Scenario 1,25 – Referentie	Scenario 1,75 – Referentie
Pensioenen	5,5	3,9	0,8	-0,8
- werknemersregeling	3,6	2,2	0,7	-0,7
- zelfstandigenregeling	0,2	0,1	0,1	-0,1
- overheidssector	1,7	1,7	0,0	0,0
Gezondheidszorg	3,7	3,6	0,0	0,0
Arbeidsongeschiktheid	-0,0	-0,1	0,0	0,0
Werkloosheid	-1,0	-1,2	0,1	-0,1
Bruggpensioen	-0,1	-0,2	0,0	0,0
Kinderbijslag	-0,3	-0,5	0,1	-0,1
Overige sociale uitgaven	-0,2	-0,4	0,1	-0,1
Totaal	7,5	5,2	1,2	-1,1
p.m. lonen van het onderwijzend personeel	-0,3	-0,3	0,0	0,0

In vergelijking met het referentiescenario waarin de productiviteit met 1,5% per jaar groeit op lange termijn, nemen de budgettaire kosten van de vergrijzing af ten belope van 1,1% van het bbp in het scenario van 1,75% groei en verhogen ze met 1,2% van het bbp in het scenario van 1,25% groei.

1.3 De vervroegde uitstapregelingen uit de arbeidsmarkt tussen 50 en 64 jaar

De drieledige strategie van de Europese Unie om de budgettaire kosten van de vergrijzing aan te pakken, die tijdens de Europese Raad van Stockholm in 2001 werd goedgekeurd, is gebaseerd op een vermindering van de overheidsschuld, een stijging van de werkgelegenheidsgraad en een hervorming van pensioenregelingen en systemen van gezondheidszorg. Voor de werkgelegenheidsgraad onderstreept de Commissie vooral dat de babyboomgeneratie aangemoedigd moet worden om langer op de arbeidsmarkt te blijven. Met andere woorden, zij beschouwt de verhoging van de effectieve pensioenleeftijd als een prioriteit.

1.3.1 Recente evolutie

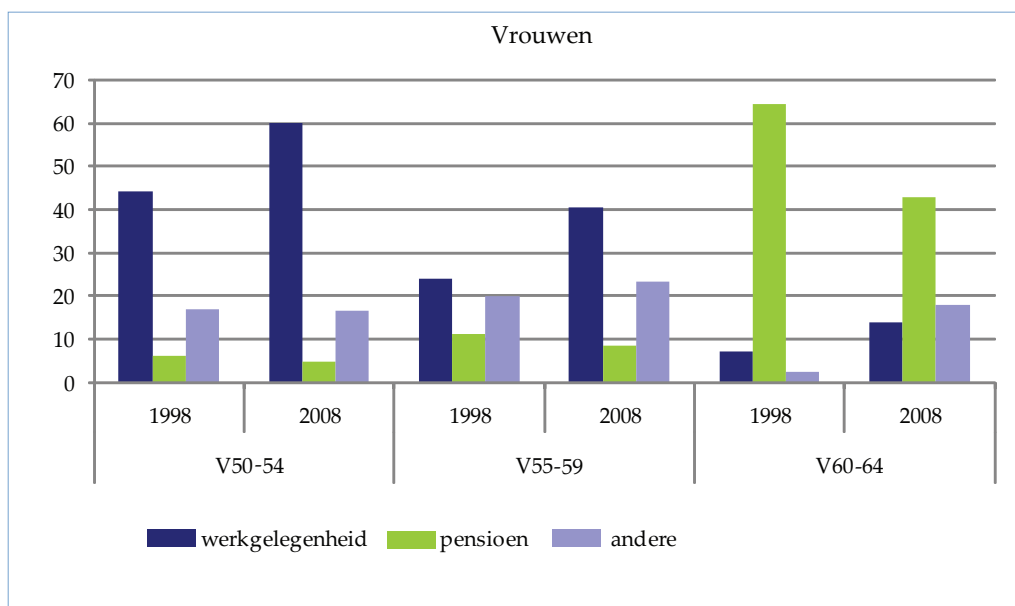
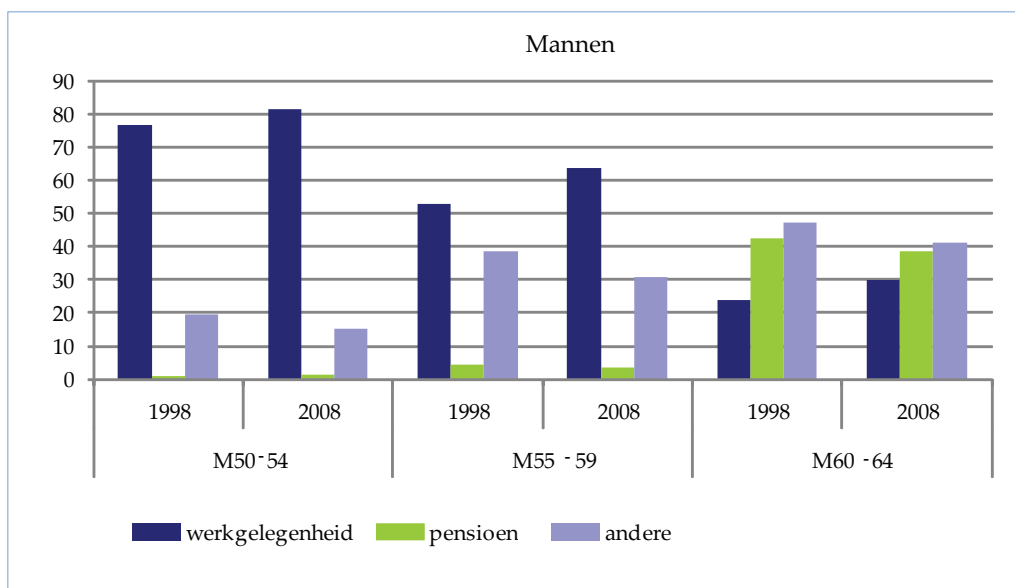
De werkgelegenheidsgraad van personen tussen 55 en 64 jaar bedraagt slechts 35,3% in België in 2009 (volgens de Enquête over de arbeidskrachten van Eurostat) in vergelijking met een werkgelegenheidsgraad van 46% voor de EU27. België heeft sinds 2000 wel zijn werkgelegenheidsgraad kunnen optrekken, maar niet sneller dan de rest van de EU en is er daarom niet in geslaagd zijn achterstand in te halen.

Op basis van administratieve statistieken werd een beschrijvende analyse uitgevoerd van de verdeling per socio-economisch statuut, van onder meer de werkgelegenheid en de verscheidene vormen van vervroegde uittrekking uit de arbeidsmarkt van de bevolking van 50 tot 64 jaar, per geslacht en arbeidsregeling (werknemer, zelfstandige, ambtenaar).

Tussen 1998 en 2008 zijn de werkgelegenheidsgraden van mannen tussen 50 en 64 jaar toegenomen (zie Figuur 1). Die toename heeft zich voornamelijk vertaald in een daling van de brugpensioneringsgraad. Voor de algemene regel van het conventioneel brugpensioen werd de wettelijke instroomleeftijd immers geleidelijk opgetrokken tot 60 jaar in 2008. De werkgelegenheidsgraad van de mannen daalt nog aanzienlijk met de leeftijd (maar veel minder uitgesproken in de zelfstandigenregeling): hij daalt van 82% in de leeftijdsklasse van 50-54-jarigen naar 64% tussen 55 en 59 jaar, daarna duikt hij naar 30% bij de 60-tot 64-jarigen. Meer dan 9% van de mannen van 55 tot 59 jaar en 20% van de mannen van 60 tot 64 jaar, bevinden zich in brugpensioen. Tussen 60 en 64 jaar genieten meer dan 38% van de mannen van een vervroegd rustpensioen. Die vervroegde pensione-

ringen zijn niet veel geëvolueerd in de laatste jaren, wat blijkt uit de opvolging van de twee generaties mannen van 59 jaar in respectievelijk 1998 (64 jaar oud in 2003) en in 2003 (64 jaar oud in 2008). De vastbenoemde ambtenaren van 59 jaar gaan nog steeds massaal met pensioen op 60 en 61 jaar ondanks de invoering van het leeftijdscomplement in 2002. De zelfstandigen van 59 jaar blijven werken tot de wettelijke pensioenleeftijd en dit fenomeen is licht toegenomen. De werknemers gaan in 2004 minder talrijk met pensioen op 60 jaar dan in 1999, maar dergelijke vervroegde pensioneringen blijven frequenter dan in de zelfstandigenregeling.

Figuur 1: Evolutie van de werkgelegenheidsgraad en de vervroegde uittreding uit de arbeidsmarkt van 50 tot 64 jaar, per geslacht, tussen 1998 en 2008, in % van de overeenstemmende bevolking

andere = invaliditeit, brugpensioen, werkloosheid, loopbaanonderbreking en tijdskrediet

Over een tijdsspanne van 10 jaar, tussen 1998 en 2008, zijn de vrouwelijke werkgelegenheidsgraden sterk toegenomen: met respectievelijk 16, 17 en 7 procentpunt voor de 50-54-jarigen, de 55-59-jarigen en de 60-64-jarigen (zie Figuur 1). In 2008 observeert men zoals bij de mannen nog steeds een sterke daling van de werkgelegenheidsgraad met de leeftijd. Die daling is eveneens minder uitgesproken in de zelfstandigenregeling. De werkgelegenheidsgraad van vrouwen in de leeftijdsklasse 50-54 jaar bedraagt 60%, valt terug op 41% tussen 55 en 59 jaar en duikt daarna naar 14% bij de 60-64-jarigen. Vrouwen tussen 50 en 59 jaar die niet meer werken, bevinden zich vooral in de werkloosheid of in de invaliditeit (zoals de mannen), maar ook in pensioen. Relatief weinig vrouwen zijn bruggepensioneerd. De evolutie van de socio-economische situatie van vrouwen van 60 tot 64 jaar in de werknemers- en zelfstandigenregeling is grotendeels het gevolg van de pensioenhervorming (in werking getreden op 1 juli 1997) die, parallel aan de geleidelijke verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd van 60 tot 65 jaar, het recht op invaliditeits-, brugpensioen- en werkloosheidsuitkeringen uitbreidde boven de 60 jaar. Zo daalde de pensioneringsgraad binnen de vrouwelijke bevolking van 60 tot 64 jaar (met ongeveer 22 procentpunt) en steeg de werkgelegenheidsgraad (met ongeveer 7%) tussen 1998 en 2008. De andere statuten vertegenwoordigden in 2008 18% van die bevolking. Zowel in 2004 als reeds in 1999 gingen vrouwelijke ambtenaren massaal met pensioen op 60 jaar. De vrouwen van de generatie van 59 jaar in 2003 blijven in de werknemers- en zelfstandigenregeling langer aan het werk dan de generatie die 5 jaar ouder is, als gevolg van de pensioenhervorming (de wettelijke pensioenleeftijd is 62 jaar voor de generatie van 59 jaar in 1999 en 64 jaar voor de generatie van 59 jaar in 2003).

1.3.2 De basisprojectie van de SCvV en een gevoeligheidsanalyse inzake de effectieve uittredingsleeftijd

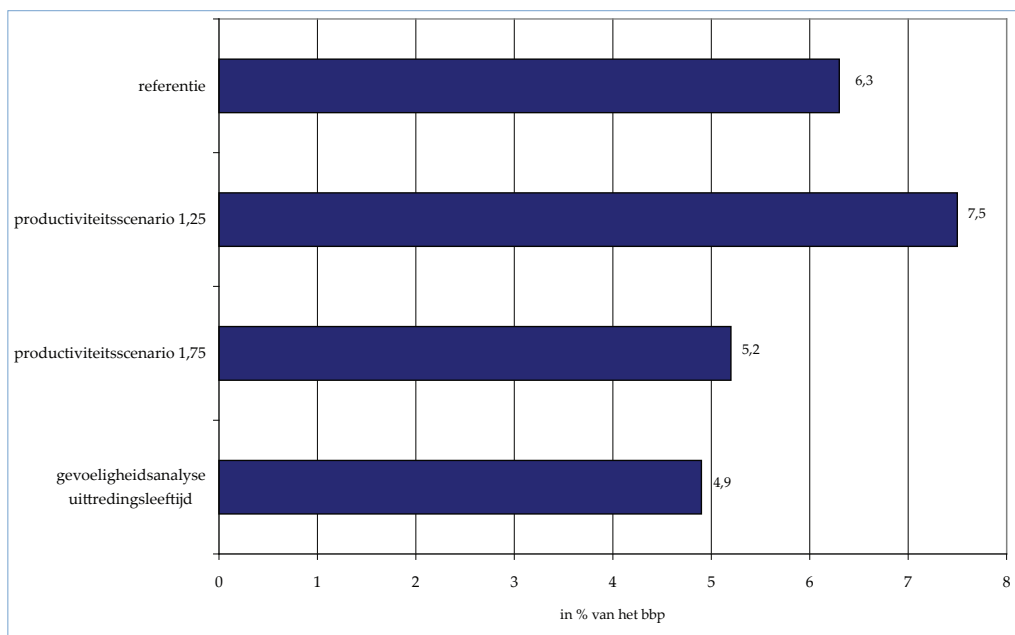
In het referentiescenario stijgt de effectieve uittredingsleeftijd uit de arbeidsmarkt tijdens de projectieperiode met bijna 2 jaar tot 61,7 jaar in 2060. In de gevoeligheidsanalyse gaan we uit van een meer uitgesproken verhoging, namelijk een toename van de effectieve uittredingsleeftijd met 3 jaar tussen 2008 en 2060. Dit scenario gaat uit van een willekeurig bepaalde aanzienlijke vermindering van het aantal vervroegde rustpensioenen (een vermindering van bijna 25 %) en brugpensioenen (een vermindering van bijna 75 %). Die daling van de vervroegde uittreding vertaalt zich in een langer actief blijven op de arbeidsmarkt. In dit scenario gaan we ervan uit dat die gemiddelde voortzetting van het beroepsleven na 50 jaar zich eveneens uit in een gunstigere dynamiek van de werkgelegenheid bij de oudere werknemers. De werkloosheidsgraad op lange termijn daalt tot 6,5 %.

Een grotere beroepsbevolking en minder werkloosheid leiden tot een stijging van de werkgelegenheidsgraad, die tegen 2060 2,8 procentpunt hoger zou liggen dan die van het referentiescenario. Die toename van de werkgelegenheidsgraad is het resultaat van een aanzienlijke groei van de werkgelegenheidsgraad

bij de oudere beroepsbevolking. Die bereikt 62,4 % in 2060 (dus 13,5 procentpunt hoger dan in het referentiescenario). In dit scenario liggen de budgettaire kosten van de vergrijzing 1,4 procentpunt lager ten opzichte van het referentiescenario.

Tot slot illustreert Figuur 2 de budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2009 en 2060 in de verschillende scenario's die in dit verslag werden bestudeerd.

Figuur 2: De budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2009 en 2060, in het referentiescenario, de twee alternatieve scenario's van productiviteitsgroei en de gevoeligheidsanalyse inzake de effectieve uitredingsleeftijd, in % van het bbp

1.4 De sociale houdbaarheid van de pensioenen

1.4.1 Actuele situatie

Op basis van de EU-SILC-enquête 2008, over de inkomens van 2007, blijkt dat 15% van de Belgische bevolking een armoederisico loopt. Dit betekent dat hun equivalent beschikbaar inkomen lager ligt dan de armoededrempel die voor 2007 899 euro per maand bedraagt. Uit een opdeling van de bevolking naar leeftijd blijkt dat 65-plussers het grootste armoederisico lopen, namelijk 21%. De meest kwetsbare ouderen zijn vrouwen, hoogbejaarden en alleenstaanden. Werken blijkt een doeltreffend middel tegen armoede te zijn: terwijl "slechts" 1 op 20 van de werkenden een armoederisico loopt, is dat ruim 1 op 3 bij werk-

lozen en 1 op 5 bij gepensioneerden. In vergelijking met de buurlanden lopen Belgische ouderen en gepensioneerden een relatief hoog risico op armoede.

Maar het relatief hoog armoederisico bij Belgische ouderen dient genuanceerd te worden. De "klassieke" analyse van armoede houdt in de bepaling van het beschikbaar inkomen geen rekening met de eigendom van een huis. Indien men er wel rekening mee houdt en gegeven dat Belgische ouderen vaker eigenaar zijn van hun woning (en hierdoor geen huur of hypothecaire lening betalen), zowel ten opzichte van de jongere populatie in België als de ouderen in de buurlanden, ligt hun relatieve levensstandaard hoger. Op die manier bedraagt het armoederisicopercentage voor Belgische ouderen nog 13% tegenover 12% voor de populatie 16-64-jarigen.

Ouderen met een armoederisico lijken zich in een minder precare inkomensituatie te bevinden dan de jongere populatie met een armoederisico. De kloof tussen hun mediaan inkomen en de armoededrempel is immers minder groot en lijkt te verkleinen. Ook is er minder inkomensongelijkheid tussen ouderen dan bij de rest van de bevolking.

Daarnaast blijkt op basis van indicatoren van materiële deprivatie dat ouderen minder vaak aangeven dat ze een gebrek hebben aan items met betrekking tot materiële levensomstandigheden dan dat dit het geval is bij de rest van de bevolking of bij ouderen in de buurlanden. Op de vraag of ze het moeilijk hebben "om de eindjes aan elkaar te knopen" antwoorden 65-plussers in België minder vaak bevestigend dan jongere generaties. In vergelijking met de ouderen in de buurlanden, geven zij echter vaker aan het moeilijk te hebben.

In 2007 is het de eerste keer dat de resultaten op basis van de EU-SILC een duidelijke daling optekenen in het armoederisico bij ouderen in België. Hoewel het nog vroeg is om sluitende conclusies te trekken, komt die daling niet onverwacht gegeven de sterke verhoging van de IGO eind 2006 en de sterkere stijging van de gemiddelde pensioenen in 2007 dan de welvaart. Voor de minimale pensioenen en IGO is die stijging van hun benefit ratio, of de verhouding van de uitkering en het gemiddeld brutoloon bij werknemers, sinds 2000 aan de gang, zij het verschillend naar regeling. Vooral bij de IGO (ter vervanging van het GIB) en het minimumpensioen voor zelfstandigen is de evolutie opmerkelijk: hun benefit ratio is in 2009 30 % hoger dan in 2000. Het minimumpensioen bij werknemers heeft die sterke stijging minder gevolgd, maar evolueerde over de periode 2000-2009 toch ruim 7% sneller dan de welvaart. De kloof tussen de minima in de werknemers- en zelfstandigenregeling is de voorbije jaren dan ook sterk gedaald. Het minimumbedrag van het minimumrecht per loopbaanjaar werd in oktober 2006 met 17 % opgetrokken waardoor het veel sneller stijgt dan het gemiddelde werknemersloon. Die verhoging leidt ertoe dat, in de werknemersregeling, pensioenen die volledig berekend worden via het minimumrecht zullen overeenstemmen met het minimumpensioen. Om gelijke tred te kunnen houden met het minimumpensioen in de werknemersregeling, werd het mini-

mumrecht nadien nog een aantal keren verhoogd. Merk op dat na toepassing van het minimumrecht per loopbaanjaar, het pensioen niet hoger mag zijn dan een maximumbedrag. Dat bedrag werd sinds de oprichting van het minimumrecht enkel aangepast aan de evolutie van de prijzen en ligt in 2009 13% hoger dan het minimale pensioen na toepassing van het minimumrecht. Uit een vergelijking van deze minima met de relatieve armoededrempel blijkt dat waar de minima voor werknemers voor een alleenstaande zich in 2007 rond de relatieve armoededrempel situeerden, ze in 2009 net boven de drempel⁽¹⁾ liggen. Het gemiddeld minimumpensioen voor een zelfstandige en de IGO (beiden voor een alleenstaanden) zouden in 2009 nog onder de armoededrempel liggen, maar de kloof met de drempel is wel verkleind ten opzichte van 2007.

1.4.2 Vooruitzichten

Het model MIDAS biedt een prospectieve benadering, tot 2060, van de adequaatheid van pensioenen. De resultaten tonen een daling van het armoederisico voor gepensioneerden tot 2030. De daling die zich op basis van de EU-SILC inzette in 2007, zou zich dus voortzetten. Daarna blijft hun armoederisico relatief stabiel rond het niveau van de werkenden en dit tot de tweede helft van de jaren 2050. Tijdens de laatste jaren van de projectieperiode treedt er een stijging op in het armoederisico van gepensioneerden. De initiële daling is het gevolg van twee factoren: de toenemende activiteitsgraad bij vrouwen en de sterke verhoging van de IGO eind 2006. Die effecten hebben hun uitwerking tot 2030, waarna het armoederisico op een vrij laag niveau blijft. Dit is het gevolg van de relatief beperkte loskoppeling tussen de groei van de lonen en de aanpassing van de minima in het referentiescenario, waardoor de groeiritmes van het gemiddeld pensioen en van de armoededrempel relatief dicht bij elkaar liggen. Maar vanaf de tweede helft van de jaren 2050 stijgt het armoederisico bij gepensioneerden sterk doordat die loskoppeling ertoe leidt dat de IGO onder de armoededrempel duikt.

Naast de “klassieke” armoededrempel van 60% van het mediaan equivalent inkomen, is het ook interessant te kijken naar de evolutie van het armoederisico bij gepensioneerden bij een alternatieve drempel. Op basis van een 50%- armoededrempel daalt het armoederisico van gepensioneerden sterk. Dat wijst erop dat een grote groep gepensioneerden een equivalent inkomen heeft dat zich tussen de 50%- en 60%- armoededrempel situeert. De diepte van de armoede, berekend op basis van een 60%- drempel, is dan ook vrij beperkt.

De Gini-coëfficiënt toont een lichte stijging van de inkomensongelijkheid bij gepensioneerden tot 2020, gevolgd door een daling tot 2050 om dan opnieuw over te gaan tot een lichte stijging tijdens het laatste decennium van de projectieperiode. De verklaring voor die evoluties ligt in de samenstelling van de inkomens van de gepensioneerden en hun gezinsleden. Immers, net zoals bij het armoederisico is de Gini-coëfficiënt gebaseerd op het equivalent gezinsinkomen. Voor

1 De relatieve armoededrempel is geschat voor 2009 door de drempel voor 2007 (op basis van de laatste EU-SILC-enquête) te laten evolueren met het beschikbaar inkomen per hoofd.

gepensioneerden zijn de twee belangrijkste componenten van dat inkomen pensioenen en inkomens uit arbeid. Hun relatief belang in het equivalent inkomen alsook hun verdeling verklaren de evolutie van de Gini-coëfficiënt. Gegeven dat arbeidsinkomens ongelijker verdeeld zijn dan pensioeninkomens, leidt een stijging in het aandeel arbeidsinkomens in het equivalent inkomen tot een ongelijkere verdeling bij gepensioneerden. Dat is het geval tot 2020. De dalende ongelijkheid in de periode 2020 tot 2050 is enerzijds het gevolg van een daling van het aandeel arbeidsinkomens in het equivalent inkomen van gepensioneerden ten voordele van pensioenen en anderzijds van de dalende ongelijkheid van pensioenen. Tussen 2050 en 2060 wordt de stijgende ongelijkheid onder gepensioneerden verklaard door een relatief grote cohorte nieuwe gepensioneerden. Deze groep heeft, in vergelijking met de oudere gepensioneerden, relatief hoge pensioenen waardoor de ongelijkheid tussen de gepensioneerden toeneemt.

